

Rumalus või reetmine?

Sõjaline ebaõnn – ja hirmus sõjaline katastroof seda enam – toob möödapääsmatult endaga kaasa spioonide otsingud ja kahtlustused reetmises. See versioon polegi nii hullumeelne nagu esimesel pilgul näida võib. Vähemalt oli Punaarmee Kindralstaabi ülem armeekindral G.K.Žukov neil päevil vägagi tõsiselt meelestatud. 19. augustil 1941.a. (päevapealt 50 aastat enne 1991.a augustiputši) saatis ta Stalinile sellise ettekande: „...*Ma arvan, et vaenlane teab väga hästi meie kaitsesüsteemi, meie jõudude operatiiv-strateegilist paiknemist ja teab meie lähematest võimalustest. Nähtavasti on vaenlasel meie kõrgel kohtadel olevate töötajate seas, kes puutuvad kokku üldolukorda puudutava informatsiooniga, omad inimesed...*“ Tõe huvides tuleb ka märkida, et kõigis oma sõjajärgsetes „meenutustes ja mõtisklustes“ ei maini Georgi Konstantinovitš seda oma ettekannet enam kordagi.

Mis aga puudutab selle raamatu autorit, siis ei usu ta oma hinges „tumedate jõudude vandenõusse“. Ei usu – ja ongi kõik. Sisemine hääl ütleb, et igasugune „vaenlase agentuur“ ainult puhkas sellise armee ja rahva moraalse laostamise juures, millega stalinlik režim kakskümmend aastat takistamatult tegeles.

Kuid oma sisemisest veendumusest hoolimata peab autor vajalikuks juhtida lugeja tähelepanu sellele, et Lääne ESRK vägede väga lühikese lahingutee jooksul (faktiliselt – kaks nädalat) ilmnemise sellised faktid, mida ei saa õigustada ka kõige suurema laostumise ja bardakiga.

Vaidlema selle üle, kas ootas Läänerinde juhtkond sõjategevuse algust või mitte, me ei hakka. Selle üle vaielda on rumal ja mõttetu. Lihtsalt näitlikuse huvides toome ära ühe fakti tuhandete samasuguste seast:

„...*Järeldus, mille ma sõja alguse kohta enda jaoks tegin, oli selline – „lähimatel päevadel“... Sõjaväeringkonna õhujõudude juhataja I.I.Kopets kuulas mu ettekande väga tähelepanelikult ära, mis andis tunnistust tema tema kauasest ja täielikust usaldusest minu vastu. Seepärast läksime me kohe koos ettekandele sõjaväeringkonna juhataja juurde...*“ Niimoodi kirjeldab G.N.Zahharov luurelennu tulemusi, mida ta (kindralmajor, lennuväediviisi komandör) isiklikult sooritas ühel viimasel sõjaeelisel päeval.

Ning mida siis teeb sõjaväeringkonna (rinde) juhataja sellises situatsioonis? **Käseb viia esimese ešelon** **vägede õhutõrjesuurtükiväe ringkonna õppustele.** Näiteks asus 10.Armees 86.laskurdiviisi õhutõrje-divisjon sõja puhkedes polügoonil, 130 km kaugusel diviisi asukohast. Aga 6.MK ja kogu 4.Armees õhutõrjedivisjonid asusid ringkonna polügoonil Krupki küla juures, 120 km Minskist idas.

See on seda enam imelikum, et naabruses asuvas Kiievi ESRK-s anti täpselt vastupidiseid korraldusi. Näiteks käskis Kiievi ESRK 6.Armees juhataja kindralleitnant Muzõtšenko 20. juunil: „...*corpuste, diviiside ja polkude staapidel asuda kohtadel. Dislokatsioonirajoonist mitte kuhugi lahkuda... õhutõrjedivisjonid tuleb kiiremas korras Lvovi ringkonnalaagrist oma väeosade juurde tagasi kutsuda, kohale jõudes teha neile ülesandeks katta õhust diviiside asukohta...*“

Märgime, et saksa pealetungi kogemusi Läänes (mai 1940.a) õpiti Nõukogude väejuhatuse poolt hoolikalt. Informatsiooni saadi mõlemalt poolelt – Moskvas olid nii saksa kui ka prantsuse (Vichy valitsuse) sõjaväeatašeed. Seda, et „saksa standard“ nägi ette massilist lennuväe lööki kohe pealetungi esimestel tundidel, teadis Pavlov suurepäraselt. Vähemalt räägiti sellest põhjalikult detsembrikuisel (1940.a) kõrgema juhtivkoosseisu nõupidamisel, kus Pavlov oli üks peaettekandjaid.

Tuntud nõukogude kindralstaabi töötaja ja ajaloolase kindral S.P.Ivanovi raamatus on huvitav fraas, mis annab võib-olla selgituse meie väejuhatuse imelikule tegevusele:

„...*Stalin püüdis piiriäärsete vägede tegevuse ja seisukorraga anda Hitlerile märku, et meil valitseb rahu ja vaikus, isegi hooletus* (aga milleks ta seda teha püüdis??? - M.S) *Kusjuures tehti seda, nagu öeldakse, kõige naturaalsemal moel. Näiteks asusid õhutõrjeväeosad õppekogunemistel... Tulemuseks oli see, et selle asemel, et viia oskusliku desinformatsiooniga vastast meie vägede valmisoleku suhtes segadusse, me tõepoolest vähendasime oma valmisoleku äärmiselt madalale tasemele*“

21. juunil kell 16 – samal ajal, kui oli juba palju kõrvaga kuulda tuhandete mootorite mõirgamist Bugi teisel kaldal, kus sakslased tõid vägesid piirile lähemale – sai 10.SLD komandör ringkonna staabist uue šifreeringu: 20. juunil antud käsk vägede viimisest kõrgendatud lahinguvalmidusse ja puhkuste keelamisest **ära muuta!** Polkovnik Belov kirjutab oma memuaarides, et ta isegi ei saanud seda korraldust oma alluvatele edasi, kuid miks selline käsk üldse anti?? Ja teiste meenutuste kohaselt täideti mõnedes väeosades seda saladuslikku korraldust.

Näiteks kirjutab polkovnik P.Tsupko oma memuaarides, et sellesamas 13.PLP-s (9.SLD, Belostok-Volkovõsk rajoonis), kus „...*maskeeritud pommitajate eskadrillid, külgeriputatud pommidega, täiskoosseisus ekipaažiga, seisid koidikust pimedani valvel...*“, kuulutati lõpuks ometi välja puhkepäev:

„...Pühapäevaks 22. juuniks kuulutati 13.polgus välja puhkepäev. Kõik rõõmustasid: kolm kuud polnud puhanud! ...Laupäeva õhtul, jättes vanema rollis kohale staabiülema kapten Vlassovi, sõitsid polgu juhatus, paljud lendurid ja tehnikud Rossi perekondade juurde... Kogu lennugarnison jäeti siseteenistuse hoolde, kelle ülemaks oli laagri korrapidaja nooremleitnant (!!! – M.S) Ussenko...”

Ning nagu oleks sellest veel vähe, võeti selles 9.SLD polgus „õhutõrjepatarei oma positsioonidelt maha ja viidi õppustele“. Lõppes see tragifarss sellega, et 13.PLP, mis oli varustatud uusimate pikeerivate Ar-2 lennukitega, purustati sõja esimesel päeval ja, nagu kirjutab Tsupko, „...kõik meie polgu lendurid ilmusid juuli alguses määratudena, poristes, katkistes mundrites Moskvasse...”

P.I.Tsupko memuaarides on veel üks väga veider episood. Seda episoodi ei kinnita ükski teine tunnistus, see räägib vastu kõigile teistele autorile teadaolevatele allikatele. Kuid kui juba Politizdat andis Tsupko raamatu kahel korral välja (1982.a ja 1987.a), siis pole ka meil patt seda lugu veelkord meenutada.

Niisiis, 22. juuni hommikul lendas Ar-2 nooremleitnant K.Ussenko juhtimisel luurele Grodno–Augustowi rajooni. Lennuaeg oli kõige rohkem kaks-kolm tundi. Järelikult mitte hiljem kui 22. juuni keskpäeval asus Ar-2 maanduma 9.SLD baaslennuväljale Belostokis. Ussenko lennuk oli juba peaaegu maas, kui samal ajal „...angaarist eraldusid ja jooksid hargravis lennuki poole rohekashallis vormis sõdurid. Teisel pool angaari märkas Konstantin äkki kuute kolmemootorilist transpordilennukit Ju-52, veel kaugemal – kuni 10 Me-110... Lennukite juures liikusid rohekashallid figuurid...”

Lühidalt öeldes seadsid sakslased end asjalikult sisse lennuväljal, mis asus paari kilomeetri kaugusel Läänerinde 10.armee staabist, Belostoki oblasti NKVD valitsusest ja muust sellisest. 22. juuni keskpäeval asusid need austatud organisatsioonid veel omal kohal ja polnud veel kuhugi „ümberbaseerunud“. Saksa jalavägi aga hõivas Belostoki alles 24. juunil...

Veelgi üllatavama tunnistuse leiame me S.F.Dolgušini meenutustes.

Lennuväe kindralleitnant, Nõukogude Liidu Kangelane, oli pikki aastaid Žukovski nim. Lennuväeakadeemia taktikakateedri juhataja, sõda alustas nooremleitnantina 122.HLP-s (11.SLD). Sergei Fjodorovitš meenutab:

„...enne sõda teenisin ma lennuväljal, mis asus 17 km kaugusel riigipiirist. Meil tuli iga päev valvekorras olla... Laupäeval 21. juunil 1941.a lendasid meie juurde Lääne ESRK juhataja armeekindral Pavlov ja ringkonna õhujõudude juhataja kindral Kopets ...meid Makaroviga saadeti õhuluurele. Saksa lennuväljal oli senini kõigest 30 lennukit. Seda me kontrollisime korduvalt (!!! – M.S), kuid sellel päeval selgus, et sinna oli toodud veel üle 200 lennuki...”

Ärme kaldume peateemast kõrvale, et arutada seda sensatsioonilist tunnistust, et mitte ainult sakslased, vaid ka nõukogude luurelennukid tungisid pidevalt vaenlase õhuruumi. Tähtis on teine asi – missuguse otsuse tegid kindralid peale seda, kui said sellise teate vaenlase lennuväe järsu suurendamise kohta?

„...kella 18 paiku saime me ringkonnajuhataja käsu: **võtta lennukitelt** (hävituslennuväe polgu, mis baseerus 17 km kaugusel piirist, lennukitelt!? – M.S) **maha relvad ja laskemoon**. Käsk on käsk – relvad me võtsime maha. Kuid kastid laskemoonaga jätsime peale. 22. juunil kell 2 h 30 min anti häire (aeg klappib täpselt paljude teiste tunnistustega. – M.S) ning meil tuli selle asemel, et lendu tõusta ja lennuvälja katta, hakata kiirkorras kahureid ja kuulipildujaid lennukitesse tagasi monteerima. Meie lüli jõudis esimestena kahurid tagasi monteerima, kui ilmusid 15 vaenlase lennukit...”

Mis see siis oli?

Rumal asjaolude kokkusattumus?

Stalini saatanlik mäng, kes muudkui püüdis Hitlerit rahustada, enne kui talle kirvest selga lüüa ning lõppkokkuvõttes mängis iseennast üle?

Vandenõu?

Nagu on teada, hakati NKVD-s 1941.a kevadel „kokku keetma“ suurt „Punaarmee õhujõudude juhtkonna nõukogudevastast vandenõud“. Arreteeriti: Punaarmee ÕJ juhtimisvalitsuse ülem P.V.Rõtšagov, Õhutõrje ülem G.M.Štern, Kindralstaabi ülema asetäitja lennunduse alal J.V.Smuškevitš (kahekordne Nõukogude Liidu Kangelane!), ÕJ staabiülem P.S.Volodin, Moskva SRK ÕJ juhataja P.I.Pumpur, Õhujõudude Akadeemia ülem F.K.Arženuhin, ÕJ relvastusvalitsuse ülem I.Sakrier, Kaug-Ida rinde ÕJ juhataja Gussev, GRU ülem (varem - Kaugpommituslennuväe ülem) I.I.Proskurov...

Siis jõudis järg Relvastuse rahvakomissari Vannikovini, Suurtükiväe Peavalitsuse ülema Savtšenkoni, Balti ESRK ülema kindralpolkovnik A.Loktionovini.

Sõja esimestel päevadel arreteeriti Kaitse RK asetäitja armeekindral K.A.Meretskov ja Edelarinde ÕJ juhataja kindralleitnant E.S.Ptuhhin.

Palju segast on ka Läänerinde ÕJ juhataja kindralmajor I.I.Kopetsi enesetapu asjaoludes. Ta laskis ennast maha oma teenistuskabinetis 22. juunil 1941.a. Üldlevinud enesetapu versiooni (et ta tegi enesetapu

lennuväe suurte kaotuste pärast 22. juuni hommikul. – Tõlkija märkus) ei sobi hukkunu isiklikud omadused. Nõukogude Liidu Kangelane, Lenini ordeni ja Punalipu ordeni kavaler, kahest sõjast (Hispaania ja Soome) osavõtnud 34-aastane kindral Ivan Kopets ei olnud „endine“ hävituslendur. Kuni viimase päevani jäi ta lendavaks lenduriks. Marssal Skripko kirjutab oma memuaarides isegi mõningase pahameelega, et Lääne SRK lennukite juhataja veetis suurema osa oma ajast lennukiväljal, kuhu ta ei sõitnud mitte „ZIS“-ga, vaid lendas hävitajaga I-16. Ja ka Kangelase aunimetust ei saanud I.I.Kopets mitte järjekordseks juubeliks, vaid teenis selle välja isikliku vahvusega Madriidi taevas.

Sellise biograafia ja iseloomuga inimese jaoks oleks olnud palju loomulikum lõpetada oma elu (kui tal tõesti oleks selline soov olnud) õhus, lahingulennuki kabiinis, lahingus, võttes endaga kaasa ka mõned vaenlased. Hävituslendur oli tema isiklikus käsutuses olemas. Kõik astuks oma kohale, kui oletada, et enesetapu põhjuseks polnud sugugi mitte lahingutegevuse ebaõnnestunud algus (seda ei teadnud esimese sõjapäeva keskpäeval veel keegi!). Tõenäoliselt arenesid sündmused nii, et 22. juunil 1941 tuldi lennukite juhatajale järele. Tulid inimesed „puhaste käte ja kuumade südametega“, „rahva sõbrad“ – tšekistid. Puhhini järele mindi 26. juunil (ehkki otsus selle kohta oli tehtud juba 20. juunil), Meretskovi arreteeriti 23. juunil (ühe versiooni kohaselt „Krasnaja Strela“ rongis, teise versiooni järgi otse Kremli), no aga Minski läks kõige kiirem komando. Vaat sellisel juhul oleks ainukeseks võimaluseks pääseda piinamistest ja ebaõiglasest kohtust püstolikuul meelekohta.

Tõenäoliselt oli ka armeekindral D.G.Pavlovi arest ennekoike seotud just „Meretskovi vandenõuga“, mitte aga Läänerinde purustamisega. 30. juunil 1941.a võeti Pavlov oma ametikohalt maha, kutsuti Moskvasse, „täititi“ tema kullaga nagu vaja ja saadeti siis tagasi sõdima sinnasamasse Läänerindele (ja ikka samas armeekindrali auastmes). On andmeid, et Pavlov määrati rindejuhataja asetäitjaks tankivägede alal. Polnudki nii suur kaotus ametikohas – kui arvestada fakti, et tema otseseks ülemuseks (rindejuhatajaks) sai Kaitse RK Timošenko ise. Arreteeriti aga Pavlov 4. juulil 1941.a, otse maanteel, Dovski linna lähedal (30-40 km rindejoonest eemal, mis sel ajal oli Rogatšovi juures). Ülekuulamise protokollidest selgub täiesti ühemõtteliselt, et „tšekiste“ huvitasid palju rohkem Pavlovi „vandenõulaslikud sidemed Uborevitši ja Meretskoviga“, kui Läänerinde purustamise põhjuste väljaselgitamine. Kohtus loobus Pavlov temalt väljapeetud ülestunnistustest ja ta mõisteti mahalaskmisele „tegevusetuse ja vägede juhtimise käestlaskmise“ pärast. Kuid püüti ju „kokku keerata“ hoopis teistsugust süüasja (läheldes „uurijate“ küsimustest ja püüdlustest) – Punaarmee kõrgema juhatuse vandenõud!

Armee juhtkonnas valitsenud olukorra mõistmiseks on tähelepanuväärne ka see fakt. Pavlov ütles kohtus lahti paljudest alusetutest süüdistustest, kuid tunnistas samal ajal, et neil oli Meretskoviga 1940.a. jaanuaris Soome sõja ajal jutuajamine sellest, et „Saksamaa kallale tungi korral Nõukogude Liidule ja saksa armee võidu korral **ei lähe meil sellest midagi halvemaks**“. Oma käitumist seletas Pavlov sellega, et see jutuajamine „toimus joomingu ajal“. Aga mis oli siis kainete kindralite mõtetes?